

Innspill til jordbruksforhandlingene 2026

Innledning

Vi står overfor store utfordringer: Klimaendringer, tap av biologisk mangfold og behov for økt matproduksjon. Jordbruket spiller en viktig rolle i arbeidet med å møte alle tre utfordringene og jordbruksforhandlingene bør gjenspeile det. Utfordringene må sees i sammenheng slik at tiltakene ikke motvirker, men forsterker hverandre og bidrar til utvikling av et virkelig bærekraftig jordbruk.

Vi kan ikke nå klimamålene hvis vi ikke tar vare på økosystemene og det biologiske mangfoldet. For å bevare artsrike kulturlandskap, og ikke bare intensivt drevet jordbrukslandskap, må de statlige overføringene sikre variert bruksstruktur og landbruk i hele landet. Det må være lønnsomt å drive også for middels store gårder og for bønder med småskala- og ekstensiv drift. Økt matproduksjon og selvforsyningsgrad er en del av vår beredskap.

Ensidig og intensiv storskaladrift fører til sterkt redusert antall gårdsbruk, mindre bruk av utmarka, sterk gjengroing og tap av biologisk mangfold. En konsentrasjon av jordbruket til færre store gårder betyr også tap av dyrka mark. I en urolig verden med mye ekstremvær og klimaforandringer, som vil gjøre det vanskeligere å dyrke mat mange steder i verden, vokser betydningen av å basere seg mer på egne ressurser og ivareta dyrka mark her i nord, der dyrkingsbetingelsene trolig fortsatt vil være bra.

Areal- og husdyrtilskudd

Rammevilkårene for små og mellomstore bruk bør styrkes slik at disse fortsatt kan drive matproduksjon. Små- og mellomstore bruk er viktige for å opprettholde jordbruk over hele landet, og dermed også å holde kulturlandskapet i hevd. Høye krav til effektiv drift gjør at produksjon sentraliseres til de beste jordbruksområdene, samtidig som mer tungdrevne arealer som enger og beiter går ut av drift fordi de ikke er lønnsomme nok med dagens rammebetingelser. Tilskuddene bør derfor dreies slik at det gis forholdsvis mer støtte til bruk av areal på bekostning av produserte enheter. Det må bli lønnsomt for bonden å holde i hevd arealene som er viktige for naturmangfoldet.

Siden vi har lite dyrka mark i Norge, bør den i størst mulig grad brukes til planteproduksjon til menneskekonsum og til vinterfôr til husdyr. Beite bør i større grad foregå på naturbeitemark/utmark. Det kan frigjøre åkerareal til økt produksjon av korn, frukt og grønt, samtidig som det ivaretar biologisk mangfold.

Kjøtt- og melkeproduksjon bør i større grad baseres på lokale, fornybare ressurser og ikke på kunstgjødsla innmarksbeite og importert kraftfôr. Norge har store beiteressurser som bare drøvtyggere kan gjøre om til menneskemat. Derfor burde utmarksbasert produksjon av kjøtt og melk prioriteres, mens tilskuddene til fjørfé og svin kan reduseres. Ved å utnytte naturbeitemark/utmarksbeite bedre vil man både opprettholde biologisk mangfold og produsere varer med mer flerumetta fettsyrer og antioksidanter enn de som er basert på kraftfôr og innmarksbeite.

Av klimahensyn må også jordbruket redusere utslipp av klimagasser. Eventuell reduksjon av antall beitedyr for å få mindre utslipp av metan må imidlertid ikke gå ut over bruken av naturbeitemark/utmarksbeite. Den bruken må i stedet optimaliseres mest mulig, dvs. at gjødsling må unngås og beitetrykket tilpasses resultater av ny forskning og forhåpentlig stadig større kunnskap om mest mulig karbonlagring i beitemarka.

Sabima foreslår følgende tiltak:

- Arealtilskuddet må differensieres innenfor arealsonene ned på teignivå for å premiere ønsket drift og dekke merkostnader ved drift av mer krevende arealer.
- Tilskuddene må innrettes etter arealstørrelse og ikke produksjonsomfang, for å sikre et spredt jordbruk som tar vare på kulturlandskapet i hele landet.
- Tilskuddsordningene for dyr på beite må differensieres slik at man får mer støtte for de første dyrene og mindre for påfølgende dyr, for å sikre en spredning i beitedyr over hele landet.
- Tilskudd til beiting på ekstensive, artsrike arealer bør prioriteres, og innbefatter beiting i trua kulturavhengige naturtyper som naturbeiter, slåttemark, kystlynghei, skogsbeiter, hamnehager, strandenger m.m. Det bør generelt stimuleres til økt beiting på arealer som er preget av århundrer med beiting og utnyttelse av lokale, nærliggende skogs- og fjellbeiter. Spesielt er det ønskelig med økt støtte til storfe- og geiteproduksjon som baserer seg på ekstensive utmarksressurser, da disse hindrer/reverserer gjengroingen.
- Prisnedskrivningen omfordelles slik at tilskudd til kraftfôr heller går til å styrke beitebruken.

Det artsrike kulturlandskapet som en del av fremtidens jordbruk

Både jordbruksoppgjør, handlingsplaner og nasjonale strategier må fremme ekstensive driftsformer, produksjonsmåter og innovasjon som er gunstige for biologisk mangfold. Spesielle støtteordninger som Utvalgte kulturlandskap, som er en vellykket og verdifull ordning, bør styrkes. Seterbruket, som i 2024 ble tatt inn på UNESCOs liste over immaterielle kulturarv, er også en driftsform som er viktig for biologisk mangfold og som må få god støtte.

Kulturlandskapet er levested for 29 % av de trua artene våre og er en viktig del av vår kulturhistorie. Alle de semi-naturlige naturtypene i kulturlandskapet som er formet gjennom langvarig skjøtsel er truet, og de gjenværende områdene bør ivaretas gjennom tilpasset bruk og skjøtsel. Det artsrike kulturlandskapet er avhengig av en levende jordbruksnæring som skjøtter og bruker ressursene. Jordbruksnæringa er avhengig av det ville biologiske mangfoldet, som bidrar med pollinering, naturlig bekjempelse av skadegjørere, sykdomskontroll, næringsomsetning og et mangfold av beite- og slåtteplanter. Samtidig er både pollinerende insekter og mange andre insekter avhengig av at landbruket holder det artsrike kulturlandskapet i hevd. Kulturlandskapet kan bare bevares gjennom bruk, men for å beholde landskapets verdi, må det brukes på en måte som viderefører det som karakteriserte den historiske bruken. For eksempel må naturbeitemarker beites med riktig beitetrykk, lauvstrær må lauves, kystlyngheia må brennes og beites. Slik virksomhet må gjøres lønnsom for bonden.

Da ordningen med utvalgte kulturlandskap ble opprettet i 2009, var målet at den skulle omfatte 100 områder. Det var god økning de første årene, men ordningen har nå stagnert på bare 51 områder. Arbeidet med ordningen bør forsterkes.

Virkemidler som bidrar til å beholde eller gjenskape kulturlandskapselementer i det mer intensivt drevne landskapet bør også etterstrebes, gjennom for eksempel restaurering og

skjøtsel av stedegen engkantflora, etablering av blomsterrike kantsoner, planting av blomsterstriper i åkeren og bevaring og restaurering av kantsoner langs vassdrag.

En tredjedel av de norske ville biene står i fare for å dø ut i Norge. Biene, som inkluderer humlene, er våre viktigste pollinatorer. Et mer bievennlig jordbruk med et rikt kulturlandskap er den viktigste måten å ta vare på våre ville pollinatorer på. Som oppfølging av [Nasjonal pollinatorstrategi](#) er det utarbeidet en [tiltaksplan for ville pollinerende insekter](#) (2021–2028). Det er stort behov for midler til å gjennomføre tiltaksplanen for å oppnå en bedret situasjon for insektene. Tiltaksplanen er tverr-sektoriell og landbruket må prioritere tiltak som implementerer denne.

Sabima foreslår følgende tiltak:

- Ivaretagelse av det artsrike kulturlandskapet må gjennomsyre debatten om hva norsk jordbruk skal være, og være et sentralt premiss i utformingen av økonomiske virkemidler som prismekanismer og tilskuddsordninger
- En større andel av tilskuddene bør baseres på areal, ikke produksjon. Økt ytelse bør ikke være et mål, da det kan gå negativt utover dyrevelferden, muligheten til å bruke norske ressurser i produksjonen og muligheten til bærekraftig bruk av norske arealer.
- Bonden bør få ekstra støtte for å ivareta og skjøtte spesielle arealer der det er store biologisk mangfoldverdier slik at det blir lønnsomt, og ved behov til å utvikle skjøtelsesplaner. Det kan innføres en egen tilskuddskategori for å opprettholde drift på arealer som er under tradisjonell drift, alternativt bør tilskuddene som bidrar til å ivareta og skjøtte arealer med biomangfoldverdier økes kraftig.
- Husdyrtilskudd må ta hensyn til hvilket beitetrykk naturen i området tåler. Det må differensieres mellom ulike typer beiting, og kompensasjonen bør være høyere for beiting i områder med rikt biologisk mangfold.
- Kompetanse om biologisk mangfold i utdanning og rådgiving må styrkes,
- Økt forskning på teknologiske løsninger for å ta vare på biologisk mangfold bør prioriteres, som for eksempel på maskiner som kan skjøtte blomstereng i kantsonene, samt følgeforskning på tiltak og virkningen av tilskudd.
- For å stimulere til økt bruk av grovfôr i husdyrproduksjonen, må virkemidler som stimulerer til mer bruk av beite og gras prioriteres på bekostning av virkemidler som stimulerer til bruk av kraftfôr. Kraftfôrprisen må økes.
- Aktørene i landbruket bør etterspørre og tilrettelegge for forsterkede ambisjoner i gjennomføring av tiltaksplan for ville pollinerende insekter

Tilskudd til miljøtiltak

Tilskuddene til miljøtiltak er sentrale for å støtte opp om de positive miljøverdiene fra jordbruket og ta tak i miljøutfordringene fra norsk matproduksjon. Ordningen med Regionalt Miljøprogram ble [evaluert i 2025](#) og det rapporteres overordnet at ordningen både er populær og har god måloppnåelse. Det var historisk høy søkning til ordningen i 2025. I 2024 mottok 60% av alle mottakere av produksjonstilskudd dette tilskuddet. Også ordningen med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er gir viktige bidrag til bærekraftighet i sektoren. Tilskuddene bør videreføres og fortsatt økes for å sikre at jordbruket kan ta ansvar for en matproduksjon som ivaretar alle elementene i bærekraftsbegrepet.

Fordi en stor del av våre viktige naturtyper knyttet til jordbruket er sterkt påvirket bør det sikres øremerkede midler til restaurering av kulturlandskap under Regionalt Miljøprogram (RMP) og SMIL-ordningen.

Istandsetting av kantsoner bør også prioriteres i tildelingene for å bidra til å redusere avrenning og re-etablere biologisk mangfold både på land og til vanns.

Naturlige kantsoner er avgjørende for helsen til vassdrag og økosystemer. De fungerer som et skjold mot erosjon, filtrerer næringsstoffer og forurensning fra landbruk, gir leveområder for arter og demper flom. Samtidig er kantsonene kritiske for karbonlagring og vannkvalitet, som bidrar til klimatilpasning og biologisk mangfold. Landbruksaktiviteter har ofte redusert bredden og kvaliteten på kantvegetasjonen, som har ført til alvorlige konsekvenser for både natur og samfunn. Restaurering av disse områdene er nødvendig for å oppfylle Norges forpliktelser under internasjonale avtaler som Naturavtalen og EUs vanndirektiv, samt for å sikre bærekraftig matproduksjon og klimatilpasning. Fra 2026 [inngår](#) kantvegetasjon som et kvalitetselement i vurderingen av hydromorfologi i tilstandsvurderingen av vannforekomster i Norge. Dette vil medføre krav om tiltak for å restaurere og sikre kantvegetasjon for å oppfylle miljømålene i vannforskriften.

Det trengs midler for å støtte restaurering av naturlige kantsoner, inkludert planting av busker og trær som passer til lokale forhold, og fjerning av fremmede arter. En rettferdig kompensasjonsordning vil være en nøkkel for å motivere landbruksaktører til å tilbakeføre dyrket mark til naturlig kantvegetasjon. Kompensasjonen vil bidra til å dekke tapte inntekter og gi økonomisk insentiv til å gjennomføre nødvendige tiltak.

I Sverige arbeider man med implementering av «natturrestaureringslagen» som er EUs oppfølging av den globale naturavtalen. I 2030 ska minst 20 prosent av EU:s land- og havsområdene vara restaurerte. I Sverige utarbeides det nå et forslag til en nasjonal restaureringsplan for seks hovednaturtyper bl.a. skjøtelsavhengige grasmarker. Selv om restaureringsforordningen ikke er regnet som EØS-relevant bør Norges oppfølging av Naturavtalen forsterkes og vi bør følge EUs eksempel på feltet.

Sabima foreslår følgende tiltak:

- RMP og SMIL må videreføres og forsterkes. Det må sikres økte tilskudd til tiltak som bidrar til biomangfold slik som etablering av kantsoner langs bekker og elver.
- Tilskuddene til slåtte- og slåttemark under RMP bør økes for at enda flere slåttemark kan restaureres tilbake til aktiv bruk.
- Satsene som gis til bevaringsverdige husdyrraser bør økes for å øke motivasjonen til å bevare de tradisjonelle husdyrrasene, som også er gode landskapspleiere, kan nyttiggjøre seg av marginale ressurser og klarer seg bedre i møte med rovdyr.
- Grønnsaksproduksjon er matproduksjon med høyt forurensningspotensial. Ved en økning i produksjonen av grønnsaker, må det iverksettes tiltak som forhindrer økt forurensning fra jordbruket til blant annet vann og vassdrag.
- De aller fleste jordbruksstilskuddene er ettårige. Det gjør det utfordrende for tiltak som skjøtsel av kantsoner og etablering av soner for pollinerende insekter, som bør sees i et flerårig perspektiv.

Avslutning

Jordbruket og vår matproduksjon er må omstilles i en tid der vi ser økende sårbarhet. Dette må gjøres i basert på et oppdatert kunnskapsgrunnlag. SABIMA vil derfor ha en forbedret jordbrukspolitikk basert på et oppdatert, helhetlig kunnskapsgrunnlag om norsk matproduksjon, en definisjon av målet for fremtidens bærekraftige matsystemer, med biologisk mangfold og klimahensyn som premisser og en konkret plan for hvordan vi kommer dit.